

अतस्त्रेतायुगे ब्राह्मणक्षत्रिययोस्तपोविशेषेण तयोर्मध्ये ब्राह्मणस्य ततः क्षत्रादधिकं विशेषमपश्यंतो मन्वादयः सर्वे तात्कालिकाः धर्मप्रवर्तनाधिकृताः ॥ चातुर्वर्ण्यस्य स्वार्थं
 प्यञ् ॥ ब्राह्मणादिचतुर्वर्णानां संमतमनादितः सर्वलोकसंमतं स्थापनं वर्णानामाचारभेदकस्थापनं शास्त्रं तत्र त्रेतायुगे चक्रिरे ॥ कृते तु विनैव स्थापनं स्वयमेव सर्वे वर्णाः स्व
 स्वधर्मस्तादृशेति भावः ॥ १४ ॥ तस्मिन् त्रेतायुगे धर्मभूते वर्णाश्रमप्रयुक्तयागादिधर्मबहुलेऽनावृते धर्माचरणप्रतिबंधकपापरहिते प्रज्वलिते तेनैव धर्मेण प्रदीप्ते सति अधर्मो हि
 सानृतासंतोषविग्रहरूपचतुष्पात् ॥ पृथिवीतले पादं चतुर्थांशं पातयत् अपातयत् प्रवर्तमासेत्यर्थः ॥ एवं च त्रेतापुरुषाः कृतयुगपुरुषा इव निर्मलज्ञानराहित्यात् ब्रह्मज्ञानाधि
 कारशून्या अग्निहोत्रादिधर्मे एव प्रवृत्ताः ॥ ज्ञानाभावादेव चाधर्मोऽपि पादेन प्रवृत्त इति भावः ॥ १५ ॥ अतएव ते कृतयुगपुरुषेभ्यः क्षीणा इत्याह ॥ अधर्मेणेति ॥ यतस्तेन संयुक्तो
 लोको वर्णाश्रमाधिकृतो भवति ॥ ततस्तस्य तेजोमंदं भविष्यति ॥ १६ ॥ एवं च तेषां कृष्यादिकमेव जीवनोपाय इत्याहामिषमिति ॥ पूर्वेषां कृतयुगस्थानां भृशमत्यर्थं मलं म

अपश्यंतस्तु ते सर्वे विशेषमधिकंततः ॥ स्थापनं चक्रिरे तत्र चातुर्वर्ण्यस्य संमतं ॥ १४ ॥ तस्मिन् युगे प्रज्वलिते धर्मभूतेऽनावृते ॥ अ
 धर्मः पादमेकं तु पातयत् पृथिवीतले ॥ १५ ॥ अधर्मेण हि संयुक्तस्तेजोमंदं भविष्यति ॥ १६ ॥ आमिषं यच्च पूर्वेषां राजसंचमलं भृशं ॥
 अनृतं नाम तद्भूतं क्षिप्तेन पृथिवीतले ॥ १७ ॥ अनृतं पातयित्वा तु पादमेकमधर्मतः ॥ ततः प्रादुष्कृतं पूर्वमायुषः परिनिष्ठितं ॥ १८ ॥

लवत्त्याज्यं ॥ यद्राजसं रजोगुणमूलमामिषं जीवनोपायरूपं कृष्याद्यासीत् तदनृतं नाम सेवाश्वत्तिरनृतं कृषिरितिकोशात् ॥ तद्रूपेण पादेन पृथिवीतले भूतं प्राप्तमधर्मे
 णेति शेषः ॥ कृते त्वकृष्टपण्याहारा इति भाव इति तीर्थः ॥ कतकस्तु अपि च पूर्वेषां स्वस्ववंश्यानां यच्चा मिषं पुरदेशगृहक्षेत्रादि तदुद्दिश्य राजसं रजोगुणमूलं द्वेषलक्षणं भवति
 त्रेतायामिति शेषः ॥ कामएष क्रोधएष रजोगुणसमुद्भव इत्युक्तेः ॥ कोनामाधर्मस्य पादस्तत्राहानृतमिति ॥ येन पृथिवीक्षिप्तेन पादेन तत्प्रागुक्तं द्वेषरूपं मलं भूतं तदनृतं नाम ॥
 देहात्मताधीरूपमिथ्याज्ञानात्मकः सर्वानर्थमूलो हंकारमयः प्रथमः पाद इत्यर्थ इत्याह ॥ १७ ॥ तत्पादपाते किं भवतीत्याह ॥ अनृतमिति ॥ उक्तरूपमेकमनृतपादं पातयित्वा
 निक्षिप्याधर्मतोऽधर्मेण पूर्वयुगेऽपरिमितस्यायुषः परिनिष्ठितं परिमाणं प्रादुष्कृतं ॥ तेन कृतयुगपुरुषापेक्षया त्रेतापुरुषाणां प्रभावादिन्यूनता आयुर्न्यूनता चोक्ता ॥ १८ ॥